

עברית לדרך

עברית לדוברי ערבית

**מדריך
למורה**

עברית לדרך

עברית לדוברי ערבית

1
ב

ביסוס הקריאה, הכתיבה והשיח בעברית

מדריך למורה

הסדרה **עברית לדרך** פותחה בתחום שפות במטח בשיתוף מורים ומדריכים לעברית של משרד החינוך.

ניהול תחום שפות: ד"ר מיכל שליפר
ייעוץ אקדמי: פרופ' עלית אולשטיין
ייעוץ דידקטי: מירה אואן

ראש צוות הפיתוח: חיה יצחקי
כתיבת המדריך: מירה אואן
קריאה והערות: ד"ר מיכל שליפר
עריכה: נעמי גורבט-ברודשטיין, חיה יצחקי

הפקה: משה מועלם
הבאה לדפוס: גדי נחמיאס

תודות

לקבוצת המורים והמדריכים לעברית, משרד החינוך והתרבות, שליוו את הפיתוח - תודה על שיח מקצועי מרתק ועל אחריות משותפת לתהליך ולתוצר.

תוכן העניינים

4 ..... הקדמה

6 ..... מבנה הספר לתלמיד

המלצות להרחבה ולהעמקה של ההוראה
7 ..... (בהתאמה לעמודי הספר לתלמיד)

שליטה בצופן הכתוב היא אחד הצעדים הראשונים לרכישת השפה הכתובה. לימוד הקריאה הוא תהליך מתמשך לאורך כל חיי האדם. על מנת להפוך לקורא/כותב/דובר אורייני על הילד שרכש את הפענוח להמשיך לרכוש מיומנויות נוספות ולבסס את הידע הלשוני שלו. שימוש מושכל בלשון המדוברת והכתובה בחברה אוריינית-טכנולוגית מחייב התאמה של הלשון לסיטואציות חברתיות שונות, בחירה של אמצעים לשוניים והיכרות עם הידע של הנמענים. מכאן, שביסוס הקריאה והכתיבה צריך להפגיש את הילד עם מגוון טקסטים ועם מצבור של תכנים משמעותיים לחיי הילדים בבית ובבית הספר.

בחלק ב של **עברית לדרך 1** מוצגים לפני התלמידים טקסטים מעולמות שיח שונים, וכן נעשה שימוש באוצר מילים רחב ובמבנים דקדוקיים מורכבים, המהווים אבני דרך חשובות בדרך לרכישת השפה הכתובה.

התכנית **עברית לדרך, עברית לדוברי ערבית**, מציעה דרכים למימוש הרעיונות, המטרות והמושגים של תכנית הלימודים החדשה בהתאמה לגיל הילדים ולרמת הכשירות הלשונית המצופה מהם בעברית. התוכנית מבוססת על הגישה הבלשנית-פונקציונאלית להוראת שפה שנייה, הכוללת כשירות לשונית – ידע של אוצר מילים, ידע דקדוקי וכישורי שיח, וכן כשירות פרגמטית – שימוש לשוני יעיל והולם במצבי תקשורת ובסיטואציות חברתיות שונות (בלום קולקה, תשס"ח).

כמה הנחות יסוד עומדות בבסיס התכנית:

- הוראת הקריאה מתבססת על הגישה המאוזנת, המשלבת פענוח והפקת משמעות תוך התחשבות בידע האורייני של הילדים בשפת האם.
- שילוב פעילויות רבות שיש בהן סיכוי גבוה להצלחה.
- טיפוח המוכנות לקריאה באמצעות דיבור (רכישת כישורי לשון ושיח בדיבור) לפני התחלת הוראת הקריאה.
- הדירוג הלשוני (מורפולוגיה ותחביר) מוקנה בתוך הקשר, באמצעות טקסטים מסוגות שונות ומעולמות שיח שונים.
- שימוש בשפה טבעית, באוצר מילים הקרוב לעולמם של הילדים ובתכנים מוכרים להם.
- שימוש בדרכי הוראה ובפעילויות הוראה שנמצאו אפקטיביות בקרב דוברי ערבית.
- התחשבות בניתוח השוואתי בין השפות העברית והערבית.

בהתאמה לכל האמור לעיל, התכנית מפגישה את התלמידים עם השפה המדוברת בתקשורת וברחוב ועם השפה הכתובה בספרי מידע, בספרי ילדים, בעיתונות ובאינטרנט. הדגש מושם על רכישת אוצר מילים באמצעות טקסטים דבורים וכתובים מעולמות שיח שונים, בתכנים מותאמים לגיל הילדים, לעולמם החברתי ולסביבתם ועיסוק בתופעות לשוניות כבר מהשלבים הראשונים של רכישת השפה.

מטרות התכנית

- לפתח כשירות תקשורתית בין אישית בשפה המדוברת ומיומנויות שיח מורחב-אורייני בשפה העברית.
- לסייע למורה בהקניית הקריאה והכתיבה בעברית כשפה שנייה, וכן בשיפור ובהעמקה של הידע הלשוני במשך שנות הלימודים בבית-הספר היסודי.
- להציע הזדמנויות מגוונות לרכישת אוצר מילים רחב בעברית.
- לאפשר לתלמידים התנסויות לשוניות בעברית בתכנים מתוך עולמות השיח השונים ובמבחר סוגות.
- להציג היבטים של תרבות דוברי העברית בישראל באמצעות מפגש עם טקסטים מקוריים, עם סגנונות דיבור ושיח ועם ביטויים השגורים בשפתו של דובר ילידי.
- לעורר בקרב התלמידים דוברי הערבית חיבה לשפה העברית והנאה בלמידתה ובשימוש בה.

התכנית כוללת:

- ערכת מוכנות להכרת אותיות הא"ב ולהרחבת אוצר המילים (מארז כיתתי + מערכי שיעור למורה)
- עברית לדרך 1 – ספר לימוד לכיתה ג, מדריך למורה (ראשית הקריאה והכתיבה)
- **עברית לדרך 1 – ספר לימוד לכיתה ג, מדריך למורה** (ביסוס הקריאה, הכתיבה והשיח)
- עברית לדרך 2 – ספר לימוד לכיתות ד או ה, מדריך למורה
- עברית לדרך 3 – ספר לימוד לכיתות ה או ו, מדריך למורה
- עברית לדרך 4 – ספר לימוד לכיתות ו או ז, מדריך למורה

מטרת הספר 'עברית לדרך 1'

לבסס את כישורי הקריאה והכתיבה בעברית לכלל תלמידי כיתה ג תוך כדי מפגש עם טקסטים איכותיים וטבעיים בסוגות שונות. להרחיב את אוצר המילים ולטפח כישורי שיחה וכישורי שיח מורחב בעברית.

מה לומדים בספר 'עברית לדרך 1'?

- א. **שטף קריאה** – קריאה מדויקת של טקסטים קצרים והבנתם.
- ב. **עידוד כתיבה** – כתיב נכון; הבנת האפיונים המיוחדים של הכתיב העברי.
- ג. **טיפוח הלשון** כבסיס תומך להוראת הקריאה – העשרת אוצר המילים; המשך ההיכרות ראשונה עם מבנה של השפה העברית, הבנת כללים דקדוקיים בסיסיים (זכר – נקבה, יחיד – רבים) תוך השוואה לתופעות דומות בשפה הערבית.

שיטת ההוראה הולמת את ממצאי המחקר העדכני ומיישמת דרכי הפעלה, שהוכח שהן תורמות לטיפוח האוריינות.

הסביבה הלימודית

המורים יתכננו את הסביבה בהתאם לצרכים שלהם, ובהתאם להרכב הכיתה והתלמידים. מומלץ שהסביבה הלימודית בכיתה תהיה עתירת חומרים כתובים בעברית, כדי שתזמן לילדים מגוון התנסויות ופעילויות. יהיו בה מרכזי פעילות ויצירה שונים, והילדים יוכלו לפעול בהם באופן עצמאי. הנה כמה מן המרכזים המומלצים:

- א. **ספרייה** – ספרי קריאה בעברית ואוסף של טקסטים מסוגות שונות, כגון: מודעות, עיתונים, כרטיסי ברכה, פרסומים, מכתבים.
- ב. **מרכז קשב** – קלטות ואפשרות להקלטה ולהאזנה.
- ג. **מרכז כתיבה** – דפים, ציורים ותמונות כגירוי לכתיבה.
- ד. **מרכז יצירה** – כלים לציור, הדבקה, גזירה.
- ה. **מרכז משחק** – משחקי שולחן, כגון: משחק זיכרון, לוטו, דומינו, בינגו, משחקי מסלול. אפשר לגייס משחקים אלה ללימוד צלילים ומילים.
- ו. **תיבת מלים כיתתית** – כל פעם שתילמד מילה חדשה אחד הילדים יכתוב אותה על כרטיס, ועל צדו האחורי הוא ידביק/יציר תמונה המתארת את המילה (אם לא יוכל לצייר ישאיר רק את המילה הכתובה). הכרטיסים ישמשו לכתיבת טקסטים, למשחקי זיכרון ולמיון על פי קריטריונים.
- ז. **תאטרון** – פינת תחפושות ואביזורים המאפשרת המחזה ומשחקי תפקידים.

מבנה הספר לתלמיד

עמודים במד"ל	פעולות	תכנים וסוגות	עמודים בספר לתלמיד
8	<ul style="list-style-type: none"> • אומרים וקוראים את האות • כותבים את האות • מזהים את האותיות בתוך מילים • כותבים מילים באותיות כתב • קוראים מילים ומשפטים באותיות כתב 	כותבים בכתב יד	11-5
9	<ul style="list-style-type: none"> • מדברים על התמונה • קוראים ומסמנים משפטים מתאימים לתמונה • קוראים ומתאימים שאלות לתשובות על התמונה • קוראים ומשלימים משפטים עם מילים חדשות • כותבים על הכיתה שלי ועל עצמי • קוראים טקסטים בסוגות שונות • קוראים וכותבים בעקבות הטקסטים • כותבים הודעה 	בכיתה מתמונה לשיחה מונולוג: אני סאמי מונולוג: אני יאסמין דיאלוג: סאמי ויאסמין הודעה: משחק כדורסל	23-12
20	<ul style="list-style-type: none"> • מדברים על התמונה • קוראים ומסמנים משפטים מתאימים לתמונה • קוראים ומשלימים טבלת פעלים • קוראים ומשלימים משפטים עם מילים חדשות • כותבים על עצמי • קוראים טקסטים בסוגות שונות • קוראים וכותבים בעקבות הטקסטים • כותבים בטבלה (מערכת שבועית) 	בבית מתמונה לשיחה מונולוג: דינה מכינה שיעורים מונולוג: אבא ועלי מכינים סלט שיחה: מתנות לחג דיאלוג: סבא וסבתא שיחה: יאסמין, דינה וסבתא טבלה: ימות השבוע	39-24
33	<ul style="list-style-type: none"> • מדברים על התמונה • קוראים ומשלימים משפטים לפי התמונה • קוראים ומשלימים משפטים עם מילים חדשות • כותבים על עצמי • קוראים טקסטים בסוגות שונות • קוראים וכותבים בעקבות הטקסטים • כותבים המשך לסיפור 	בפרק מתמונה לשיחה מונולוג: סבתא בפרק דיאלוג: סחר ותמר נמגשות בפרק שיחה: מי יכול לעזור? קומיקס: כרים, יאסמין והעפיפונים	51-40
40	<ul style="list-style-type: none"> • מדברים על התמונה • קוראים ומתאימים משפטים לבועות דיבור • קוראים ומשלימים משפטים עם מילים חדשות • כותבים על עצמי • קוראים טקסטים בסוגות שונות • קוראים וכותבים בעקבות הטקסטים • פותרים תשבצים 	יום הולדת מתמונה לשיחה הזמנה ליום הולדת דיאלוג: סחר מזמינה חברה סיפור: מתכוננים למסיבה שיחת טלפון: נאדיה חולה	65-52
48	<ul style="list-style-type: none"> • מדברים על התמונה • קוראים ומשלימים משפטים לפי התמונה • קוראים ומשלימים משפטים עם מילים חדשות • כותבים על עצמי • קוראים טקסטים בסוגות שונות • קוראים וכותבים בעקבות הטקסטים • פותרים תשבצים 	ברחוב מתמונה לשיחה תפריט במסעדה שיחה: בדוכן הפלפל דיאלוגים: סבא ודאוד שתי אמהות	66 - סוף

המלצות להרחבה ולהעמקה של ההוראה

כותבים בכתב יד

עמודים 5-11 בספר הלימוד

בראשית **עברית לדרך 1א** מוצגות לתלמידים אותיות הדפוס בעברית. בראשית **עברית לדרך 1ב** מוצגות לתלמידים אותיות כתב היד בעברית. לפי השקפתנו, רצוי לדחות את השלב של לימוד אותיות כתב היד לשלב ביסוס הקריאה, השלב שבו מתחיל הספר 1ב. בזמן לימוד הקריאה הבסיסי רצוי להסתפק באותיות הדפוס, וכך להקל את רכישת הקריאה והכתיבה.

עברית לדרך 1ב מוצגות אותיות כתב היד במקבצים של כמה אותיות. ההנחה היא שהילדים כבר קלטו את הצופן האלפביתי, ואפשר להציג להם את האותיות בקבוצות.

היכרות עם אותיות כתב היד בעמודים אלה מאפשרת לנו ולתלמידים לכתוב את התשובות לשאלות בחוברת זו בכתב יד, שזוהי הצורה הנפוצה לכתיבה בעברית. הדוגמאות שהבאנו בחוברת כתובות בכתב יד, והילדים מוזמנים לחקות אותן.

עם זאת, מורים שיחליטו להמשיך עם תלמידהם בכתיבה בדפוס, בהחלט יכולים להחליט כך. אפשר לדחות את הכתיבה באותיות כתב היד למועד מאוחר יותר, לפי שיקול הדעת של כל מורה.

מה עושים בספר הלימוד?

- בכל דף מהדפים האלה (עמודים 5 עד 11) מוצגות כמה אותיות, מוצגת דרך כתיבתם (בעזרת חצים), ויש מקום לתרגול הכתיבה של כל אות. אנו ממליצים לשלוח את התלמידים למחברות ולהוסיף ולכתוב אותיות ומילים לתרגול נוסף.
- בהמשך העמוד מובאות מילים שמכילות רק את האותיות בכתב יד שכבר נלמדו. התלמידים יקראו את המילים האלה ויכתבו אותן. אפשר לכתוב אותן כמה פעמים כדי להטמיע הן את המילים והן את הכתיבה שלהן. יכול להיות שחלק מהמילים האלה אינן ידועות לתלמידים, ואז נוצרת פה הזדמנות להעשרה נוספת של אוצר המילים. אפשר לשלוח את התלמידים לכתוב במחברת עוד מילים שהם מכירים עם האותיות שנלמדו.
- בסוף כל עמוד ישנה פעילות שעשוע כלשהי הקשורה לאותיות שנלמדו עד אותו מקום – זיהוי אותה מילה בכתב יד ובדפוס ומתיחת קו בין המילים, התאמת מילה בכתב יד לציוור, מתיחת קו בין תרזים וכדומה. הפעילויות האלה חוזרות ומתרגלות מילים בכתב יד. הן מחייבות קריאה של המילים, ובחלק מהמקרים גם כתיבה שלהן.

מה עוד עושים בשיעור?

- א. צלילים בשמות הילדים – כותבים על הלוח את וקוראים בשמות הילדים בכיתה. הילדים מתארגנים בקבוצות שהאות הזו נמצאת (או לא נמצאת) בשמם.
- ב. גוף – אפשר לבנות את צורת האות שנלמדה באמצעות הגוף האנושי, או לצרף כמה תלמידים שיבנו בגופם את צורת האות.
- ג. לומדים לכתוב את האותיות בכיוונים הנכונים². מדגימים על הלוח ומתרגלים עם התלמידים כתיבה באוויר, כתיבה במחברת, כתיבה בגירים צבעוניים וכד'.

¹ חשוב להדגיש שהנחת הבסיס של פיתוח התכנית **עברית לדרך** היא שרכישת שפה נעשית באינטראקציה, ולכן יש חשובות גבוהה לפעילויות רחבה ועשירה של המורה עם תלמידי הכיתה, וספר הלימוד משמש אמצעי מכוון, מנחה, מארגן של הלמידה.

² בהדגמה של אופן כתיבת האותיות יש הממליצים להמליץ את אופן הכתיבה של כל אות (העיקרון: "מלמעלה למטה").

עמודים 12-14 בספר הלימוד

אחד ההדגשים החשובים בסדרה **עברית לדרך** הוא הדיבור כמקדים וכמלווה קריאה וכתיבה. כל פרק מתחיל בתמונה³ שמזמנת דיבור ברמות שונות⁴. התמונה מאפשרת חזרה על אוצר מילים מוכר והקניה של מילים חדשות, חזרה על תבניות מוכרות והקניה של תבניות חדשות, שאלות ותשובות (דבורות) סביב התמונה ושיחות באמצעות משחקי תפקידים הנשענים על מצבים בתמונה.

מה עושים בספר הלימוד?

- ☐ מדברים על התמונה
- ☐ קוראים ומסמנים משפטים מתאימים לתמונה
- ☐ קוראים ומתאימים שאלות לתשובות על התמונה (מילת השאלה **האם** נכתבת בדרך כלל בשפה הכתובה, אבל דוברי השפה מרבים להשמיט אותה בשפה המדוברת)
- ☐ קוראים ומשלימים משפטים עם מילים חדשות מתוך התמונה
- ☐ כותבים על הכיתה שלי ועל עצמי בהמשך לתמונה

מה עוד עושים בשיעור?

- א. הכנת **אוצר מילים**: מוודאים שכל המילים שמופיעות בעמוד החדש מוכרות לתלמידים. מילים חדשות יש להקנות באמצעים מגוונים (דוגמאות בהמשך).
- ב. **מקריאה וכתיבה לדיבור**: מעבירים את המשפטים שכתובים בפעילויות בעמוד 14 למציאות של התלמידים: פונים אל תלמיד ושואלים: אתה במגרש? והתשובה של התלמיד: אני לא במגרש, אני בכיתה. שואלים: יאסמין בכיתה? תלמיד יענה: כן, יאסמין בכיתה, וכדומה. חשוב להקפיד שגם התלמידים ישאלו את השאלות.
- ג. **קריאה בקול רם**: התלמידים קוראים בקול רם את הפעילויות שעשו בחוברת: התאמת משפטים, השלמת משפטים וכד' – הקריאה בקול מתרגלת את הגיית המילים החדשות, מאמתת בקריאה ומסייעת להבנת הכתוב.
- ד. **הקניית צירופים**: למשל, הצירוף **על יד** מתאים לתמונת הפתיחה בכיתה.

מכינים שלטים עם המילים: **יושב על יד** **יושבת על יד**

ואומרים משפטים על התמונה: "יאסמין עומדת על יד המורה"..... "סלאם יושב על יד המחשב", "סאמי עומד על יד הדלת" וכד'.

מציגים את אחד השלטים והתלמידים מתאימים את השמות לפי התמונה.

כנ"ל לגבי תיאור הישיבה בכיתה הממשית: תלמיד בוחר אחד השלטים ואומר משפט מתאים, למשל: "אני יושבת על יד נסרין", או: "אמיר יושב על יד עלי".

3 התמונה בפרק הכיתה היא תמונה חדשה לתלמידים, התמונות בפרקים הבאים הן תמונות שהתלמידים מכירים מערכת המוכנות.

4 דיבור ברמות שונות: רמה מוקדמת: הצבעה על רכיב בתמונה ואמירת המילה (למשל: "תלמיד...מורה"), רמה מתקדמת: שאלות ותשובות (למשל: "מה יש בכיתה?" – "בכיתה יש לוח"), רמה גבוהה: שיחה על פי התמונה (משחק תפקידים).

אפשר להוסיף שאלה ותשובה: "מי יושב על יד אמיר?" – "עלי יושב על יד אמיר".
 חשוב לתרגל את הצירוף **על יד עם** פועל נוסף⁵ ("אני עומדת על יד ליאלי"), מומלץ להדגים **משחק-תרגיל**: ילד אחד אומר משפט אמיתי על מישהו בכיתה מבלי לומר את השם, למשל: הוא יושב על יד עלי. הילד שעליו נאמר המשפט קם ואומר משפט חדש: היא יושבת על יד נאדיה. הילדה שיושבת ליד נאדיה קמה ואומרת משפט חדש וכך הלאה (הילדים קובעים מי הילד הבא בשרשרת).

עמודים 15-16 בספר הלימוד

בעברית, כמו בערבית, התאמה נכונה של תואר לשם עצם כוללת את הידע לגבי המין של שם העצם. הידע הזה נרכש לאטו בהקניה ובלמידה בע"פ משום הקושי להסביר את החוקיות בתחום זה⁶. כחלק מהקניית אוצר מילים יוצגו שמות עצם עם תארים שמסייעים לזכור את המין שלהם.

מה עושים בספר הלימוד?

- קוראים בקול את המילים שמדגימות את התופעה של התאמת תואר לשם עצם (בראש העמוד)
- משלימים את המשפטים בשם תואר מתאים למין שם העצם
- כותבים על חפצים אישיים באמצעות מילים מתארות (חדש, חדשה, ישן, ישנה, וכו')

מה עוד עושים בשיעור?

- א. **הכנה** לפני הפעילות בעמוד 15: מלמדים את המילים החדשות ואת המשמעות שלהן: שואלים את הילדים על מורה בבית הספר. למשל: ואליד מורה חדש? או: חמדה תלמידה חדשה? הילדים עונים לחוד או במקהלה: לא, ואליד לא מורה חדש. או: כן. חמדה תלמידה חדשה.
- ב. מתארים חפצים שרואים בתמונת הכיתה: הלוח גדול, המחברת אדומה, השולחן גדול, הדלת לבנה וכו'.
- ג. התלמידים מתארים חפצים שיש בכיתה שלהם: הלוח ירוק, המחברת כחולה, החלון גדול (משתמשים רק בשמות התואר הידועים: גדול, קטן, ישן, חדש, ובכמה שמות של צבעים).
- ד. מכינים קלפים עם מילות תואר מוכרות בזכר ובנקבה: יפה/יפה, גדול/גדולה, קטן/קטנה, חדש/חדשה, אדום/אדומה וכו' (אפשר יותר מקלף אחד לכל מילה). מחלקים את הקלפים באופן אקראי. תלמיד שמקבל קלף מחפש חפץ בכיתה שאפשר לתאר בעזרת הקלף שבידו, למשל: תלמיד שקיבל את הקלף "גדולה" יוכל לומר: "דלת גדולה", תלמיד אחר שקיבל את המילה "גדולה" יוכל לומר: "כיתה גדולה". אפשר לבקש שכל ילד יעמוד ליד החפץ שבחר.
- ה. מבקשים מכל ילד להוציא מהתיק חפץ שהוא יודע את השם שלו בעברית ולתאר אותו (גודל, צבע). אפשר להוסיף את התבנית "יש לי" ("יש לי ספר גדול").
- ו. **משחק**: לוחשים לאחד הילדים שם עצם שנמצא בכיתה + שם תואר, למשל: "חלון קטן", התלמיד מצביע על חלון קטן וחבריו צריכים להגיד על מה הוא מצביע.

⁵ התרגול עם פועל נוסף מלמד שהצירוף **על יד** יכול להופיע ליד פעלים נוספים ולא נצמד רק לפועל **יושב**. בכיתות מתקדמות אפשר להציג את התבנית: אני עומד על יד הדלת.

⁶ שימו לב: אפשר לומר **על יד** ואפשר לומר **ליד**.
⁶ לומד שפה שנייה יזהה בקלות זכר ונקבה כאשר מדובר במין הטבעי (בני אדם וחלק מבעלי החיים), אבל לגבי חפצים – אין אחידות בין השפות. למשל, בעברית שולחן הוא זכר, ובספרדית – נקבה. לכן זהו ידע שנרכש לאטו ונלמד בעל-פה.